

Sisäänostajan eettiset kysymykset

Malinen, Mirka

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Kerava

Sisäänostajan eettiset kysymykset

Mirka Malinen
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2010

Mirka Malinen

Sisäänostajan eettiset kysymykset

Vuosi 2010 Sivumäärä 35

Tämä opinnäytetyö käsittelee vastuullista hankintaa suomalaisissa yrityksissä. Tutkimuskysymys on, millä tavalla yrityksen eettiset arvot vaikuttavat sisäänostajan tai maahantuojan työhön, kun he tekevät hankintoja maista, joissa lainsäädäntö ei täytä kansainvälisiä eettisyyden vähimmäisvaatimuksia. Aihe on siis rajattu riskimaista tehtävään ostotoimintaan. Hankintojen eettisyyteen liittyy sosiaalisen ja ekologisen vastuun näkökulma. Sosiaalinen vastuu käsittää tuotantolaitoksen työntekijöiden olot ja oikeudenmukaisen kohtelun. Ekologiseen puoleen liittyvät taas tehtaan ympäristövaikutukset ja tavaroiden kuljetustavan valinta.

Työn teoriaosuudessa käsitellään eettisyyttä yleisesti sekä globalisaatiota ja sen aiheuttamaa muutosta sisäänostajien työssä. Lisäksi avaan yritysvastuun eri osa-alueisiin, taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen vastuuseen, liittyviä termejä. Niiden yhteydessä käsitellään myös vastuullista hankintaa. Teoriaosuuden lopussa on lyhyt kuvaus sisäänostajan työtehtävistä. Työssä esitellään joitakin yleisimpiä kansainvälisiä eettisiä ohjeistoja, kuten esimerkiksi BSCI. Teoria-aineiston kokoamisen apuna on käytetty vastuullisen liiketoiminnan oppikirjoja, etikan oppikirjaa sekä yritysten kotisivuja, joissa on kerrottu niiden vastuutavoitteista ja toimista.

Tutkimustapa oli kvalitatiivinen, koska empiirinen aineisto kerättiin haastattelujen avulla. Halusin tarkastella vastuullista ostotoimintaa sisäänostajan näkökulmasta. Opinnäytetyötä varten haastatellut yritykset ovat hankinta- ja logistiikkayritys Inex Partners Oy, muotitavara-taloketju Veljekset Halonen Oy, kahvialalla toimiva Oy Gustav Paulig Ab ja Suomen valtion omistama alkoholijuomien vähittäiskauppa Alko Oy.

Analyysiosiossa tarkastelen yritysten eettisten arvojen vaikutusta sisäänostajien työhön taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen vastuun näkökulmasta. Tuloksista selviää, että sisäänostajien taloudelliseen vastuuseen kuuluu muun muassa tuotteen lopullisen hinnan pitäminen kilpailukykyisenä hankkimalla sopivan hintaista tavaraa tavarantoimittajilta. Sosiaaliseen vastuuseen liittyy tavarantoimittajien valinta ja hyväksyminen. Mahdollisia riskitoimittajia haastatellut yritykset eliminoivat tavarantoimittajille lähetettävien itsearviointilomakkeiden ja kohteissa vierailujen avulla. Ekologinen vastuunotto näkyy esimerkiksi tuotteiden pakkausten valinnassa.

Asiasanat: yhteiskuntavastuu, eettisyys, hankinta

Mirka Malinen

The Ethical Questions of Purchasing Agent

Year	2010	Pages	35
------	------	-------	----

This Bachelor's thesis is concerned with responsible business. The research question is how ethical values of a company affect purchasing agent's and importer's work when they purchase from countries where the legislation does not fit the international minimum requirements of ethicality. The subject is delimited to purchasing from risk countries. Ethicality of purchasing is related to social and ecological responsibility point of view. Social responsibility covers conditions of workers of a production plant and fair treatment. The ecological side is related to the environmental effects of a factory and the choice of transporting the goods.

The theoretical part is concerned with ethicality generally and globalization as well as the change that globalization has created in the work of purchasing agents. Terms of corporate responsibility from the point of view of economical, social and environmental responsibility are also discussed. Responsible purchasing is also considered in this context. A short description of duties of purchasing agent is introduced at the end of the theoretical section of this thesis, as well as some of the most general international ethical regulation such as BSCI (Business Social Compliance Initiative). The theory was collected with text books responsible business, a text book of ethics and web sites of companies that talk about the responsible targets and operates of them.

The research method was qualitative, because the empiric material was collected with interviews. Responsible purchasing is reviewed from the point of view of purchasing agent. The companies that were interviewed for the thesis are sourcing and logistics company Inex Partners Ltd, fashion department store chain Veljekset Halonen Ltd, Ltd Gustav Paulig Ltd, which operates in coffee business and a retail trade of alcoholic drinks Alko Ltd owned by the state of Finland.

The analysis is considered the impact of the ethical values of companies to the work of purchasing agents from economical, social and environmental responsibility point of view. The results show that the social responsibility of purchasing agent means for example keeping the final price of a product low by purchasing good from suppliers to suitable price. Social responsibility is about choosing and accepting the suppliers. Risk suppliers in the companies that were interviewed are eliminated with self-estimation forms and by visiting the factories. Ecological responsibility can be seen in choosing for instance packing of products.

Key words: corporate responsibility, ethicality, purchase

Sisällys

1 JOHDANTO.....	6
2 TUTKIMUSONGELMA.....	7
3 TUTKIMUSMENETELMÄT.....	7
4 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	8
5 MITÄ ON EETTISYYS?.....	9
6 YHTEISKUNNAN VASTUU.....	11
7 YRITYKSEN VASTUU.....	12
7.1 Kansainväliset ohjeistukset vastuullisuuden perustana.....	13
7.2 Taloudellinen vastuu.....	14
7.3 Sosiaalinen vastuu.....	15
7.4 Ympäristövastuu.....	16
8 SISÄÄNOSTAJAN VASTUU.....	17
9 SISÄÄNOSTAJIEN HAASTATTELUT.....	19
9.1 Inex Partners Oy.....	20
9.2 Veljekset Halonen Oy.....	22
9.3 Oy Gustav Paulig Ab.....	24
9.4 Alko Oy.....	25
10 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	28
10.1 Taloudellisen vastuun näkökulma.....	28
10.2 Sosiaalisen vastuun näkökulma.....	28
10.3 Ekologisen vastuun näkökulma.....	29
10.4 Pohdintaa.....	30
Lähteet.....	31
Kuvat.....	33
Liitteet.....	34
Liite 1 Puhelinhaastattelun runko.....	35

1 JOHDANTO

Muiden ostokriteerien ohella eettisyydestä on tullut yksi pysyvistä tuotteen valintaperusteista. Tehdäkseen eettisiä päätöksiä on oltava tietoinen tuotteen hankintaketjusta ja alkuperästä. Tämä koskee myös maahantuojia ja kauppojen sisäänostajia. Nykyisessä kilpailutilanteessa tuotteet on yleensä kannattavinta valmistaa halpatuotantomaisissa sekä tehdä hankinnat niistä. Kehitysmaiden olot ja hallinto eivät kuitenkaan vastaa kaikilta osin länsimaista tasoa. Kuluttajat vaativat tai heidän odotetaan vaativan ostamilleen tuotteilleen hinnan ja laadun kohtaamisen ohella eettisyyttä. Sosiaalisesta ja ekologisesta vastuusta huolimatta sisäänostaja ei voi kuitenkaan unohtaa taloudellista vastuutaan, sillä yrityksen on tuotettava voittoa omistajille. Yrityksen vastuulla on kilpailukykyisen hinnan, tuotteen laadun ja eettisyyden optimointi.

Olen kiinnostunut jonkin verran filosofiasta ja erityisesti eettisyydestä käsitteenä, oikean ja väärän määrittelemisestä. Kiinnostustani lisäsi joitakin vuosia sitten lukemani kirja, Alkuperämaa tuntematon - Kertomus Kiinan keisarista ja kenkätehtaan tytöistä. Yritysten eettisyys ja vastuunottaminen on edelleen ajankohtainen aihe. Kuluttajan silmin eettisyys voi näkyä esimerkiksi laatumerkittynä tuotteena, kuten Reilun kaupan tuotteet. Media uutisoi jatkuvasti yritysten vastuun ottamisesta ja etenkin sen ottamatta jättämisestä. Esimerkiksi vuonna 2008 ja 2009 Helsingin Sanomien verkkosivujen uutisotsikoita olivat muun muassa ”Stockmann selvittää alihankkijoidensa untuvat”, ”Suklaateollisuus katsoo lapsityövoimaa läpi sormien” ja ”Luksumuoti syntyy laittomissa hikipajoissa Italiassa” (Helsingin Sanomat 2010).

Tuotteen alkuperämaan tietää usein vain kauppaketjun sisäänostaja (Grundström 2002, 7). Tutkimukseni lähtee siis liikkeelle käsityksestä, että hankinnan eettisyydestä vastaa käytännössä maahantuoja tai yrityksessä toimiva sisäänostaja. Opinnäytetyö selvittää, minkälaisia eettisiä kysymyksiä sisäänostajat kohtaavat. Tärkeimpiä kysymyksiä ovat muun muassa, mikä on sisäänostajan vastuu ja minkälaisia eettisiä valintoja sisäänostaja tekee. Rajaan eettiset kysymykset koskemaan eettisyyden vähimmäisnormistoja, enkä laajenna aihetta esimerkiksi vapaaehtoiseen sosiaaliseen vastuuseen. Näkemyksiä vapaaehtoisesta sosiaalisesta vastuusta käsitellään Maija-Leena Uimosen väitöskirjassa Suomalaisten yritysten vapaaehtoinen sosiaalinen vastuu (2006). Käsittelen teoria-aineiston pohjalta, mitä yleisiä eettisiä periaatteita osto-toimintaan liittyy. Esimerkiksi YK on julistanut monia eettistä toimintatapaa määritteleviä julkaisuja. Yrityksillä saattaa olla julkaistuna myös omia eettisiä periaatteita. Empiirisen aineiston keräsin haastattelujen avulla ja selvitin, mikä on käytännön tilanne.

En ota kantaa tai yritä etsiä ratkaisuja eettisiin ongelmiin.

2 TUTKIMUSONGELMA

Keskeisenä tavoitteena on selvittää, millä tavalla yrityksen eettiset arvot vaikuttavat sisäänostajan työhön, kun hän tekee hankintoja maista, joissa lainsäädäntö ei täytä kansainvälisiä eettisyyden vähimmäisvaatimuksia. Opinnäytetyön ulkopuolelle on siis rajattu ostotoiminta, joka tehdään kotimaassa tai maissa, joissa eettiset normistot täyttyvät lainsäädännön kautta. Tutkimus ei painotu muihin liiketoiminnan alueisiin kuin ostotoimintaan. Tutkimusongelmaa avaamaan laadin joukon tutkimuskysymyksiä.

Tutkimuskysymyksiä ovat

- Minkälaisia eettisiä periaatteita yrityksellä on?
- Millä tavalla sisäänostaja ottaa selvää tuotteen alkuperästä?
- Minkälaisia eettisiä kysymyksiä hän kohtaa?
- Millä tavalla hän pyrkii varmistamaan tuotteen eettisyyden?
- Millä tavalla hän voi mielestään vaikuttaa tuotteen eettisyyteen?
- Miten hän käsittää taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen vastuunsa?

Tutkimusongelman kannalta on oleellista selvittää, minkälaisia eettisiä periaatteita yrityksellä on, jotta saadaan viitekehys, jota vasten muita tutkimuskysymyksiä voidaan peilata. Sisäänostaja edustaa yritystä tehdessään ostoja ja yrityksen omat arvot määrittelevät lakien ohella rajat, joita sisäänostajan on noudatettava. Tuotantotehtaiden siirtyminen kaukomaihin ja siitä seurannut valvonnan vaikeutuminen liittyvät keskeisesti ostajan kohtaamiin eettisiin ongelmiin, joten millä tavalla sisäänostaja ottaa selvää tuotteen alkuperästä on tärkeä tutkimuskysymys. Tutkimuskysymys minkälaisia eettisiä kysymyksiä sisäänostaja kohtaa on vahvasti tutkimusongelmaa tukeva. Kysymys millä tavalla sisäänostaja pyrkii varmistamaan tuotteen eettisyyden paljastaa keinot, joita sisäänostaja käyttää kohtaamiinsa mahdollisiin ongelmiin. Toisaalta aina keinoja ei välttämättä ole ja tutkimuskysymys millä tavalla sisäänostaja voi mielestään vaikuttaa tuotteen eettisyyteen selvittää tätä ongelmaa. Lisäksi sisällytän tutkimusongelmaan kysymyksen, miten sisäänostaja käsittää taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen vastuunsa, koska ne ovat yritysvastuun osa-alueita ja siten kuuluvat vastuullisen hankintaan.

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

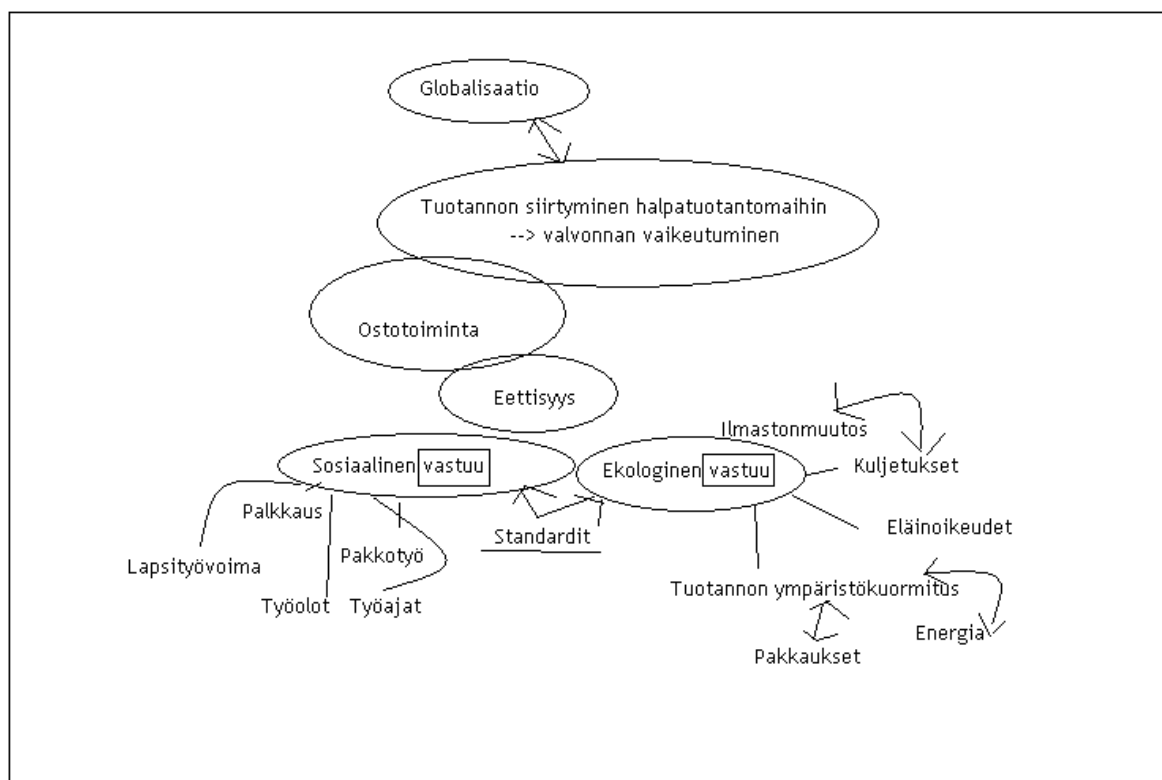
Kun tutkimuksen aihe on selvä, on valittava sopiva aineiston keruumenetelmä. Vaihtoehtoiset menetelmät ovat laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, esimerkiksi haastattelu tai kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus, esimerkiksi kysely. Molemmissa menetelmissä on puolensa. Määrällisellä tutkimustavalla kohdeyrityksiä voisi olla useita ja erilaisia näkökantoja saisi laajasti. Toisaalta aineisto voisi jäädä pinnalliseksi ja kaivata selvennystä. Laadullinen tutkimus-

menetelmä antaisi mahdollisuuden saada perusteellisempia vastauksia ja pohdintaa. Tutkimusotos ei kuitenkaan tällöin voisi olla kovin suuri. Ensimmäinen ajatukseni oli kerätä tutkimuksen empiirinen aineisto kyselylomakkeella ja mahdollisesti tarkentavilla haastatteluilla. Suunnittelin siis lomakkeen kyselyä varten. Koska selvää kohdeyritystä ei kuitenkaan siinä vaiheessa ollut, perusteellisten vastausten saaminen vaikutti epävarmalta ja päädyin haastatteluun. Haastateltavat saivat valmistautua haastatteluun tutustumalla etukäteen lomakkeeseen.

Tämä tutkimus on siis tyypiltään kvalitatiivinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä ovat muun muassa laadullisten metodien käyttö aineiston hankinnassa, valitaan kohdejoukko tarkoituksenmukaisesti, tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja tulkitaan aineistoa sen mukaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.)

4 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyön taustakäsitteenä on globalisaation ja sen ilmentyminen ostotoiminnassa. Työn keskeisen käsite on vastuullinen liiketoiminta ja yritysvastuu, joka jakautuu kolmeen alakäsitteeseen; taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen vastuuseen. Kaikkia näitä alakäsitteitä tarkastellaan vastuullisen hankinnan näkökulmasta. Kuvasta 1 selviävät opinnäytetyön termit ja niiden suhde toisiinsa.

Kuva 1: Opinnäytetyön käsitteet

Tutkimuksen viitekehyksenä toimivat vastuullisen liiketoiminnan oppikirjat, kuten Liisa Rohwederin Yritysvastuu - kestävä kehitys organisaatiossa. Eettisyyden käsitettä avatakseni olen lukenut etiikan oppikirjaa Matka filosofiaan sekä tutkinut tietosanakirjasta eettisyyden määritelmää. Tärkein lähde eettisyyden käsitteen avaamisessa on kuitenkin ollut Laurea Faktan esittelemät eettisen osaamisen komponentit. Yritysvastuun osa-alueiden avaamisessa ja käytännön esimerkkien kuvaamisessa ovat monien vastuullisuuteen panostavien yritysten nettisivut olleet avuksi. Sisäänostajan eettisiä kysymyksiä tarkastellakseen on aluksi selvitettävä, mitä eettisyys oikeastaan on ja mitä sisältyy eettiseen käyttäytymiseen.

5 MITÄ ON EETTISYYS?

”Filosofisiin kysymyksiin ei ole yhtä oikeaa vastausta, vaan filosofit ovat lähestyneet niitä monilla eri tavoilla” (Hallamaa, Pihlström, Pulliainen, Salmenkivi, Sihvola 2003, 3). Edellinen huomautus tekee filosofian alaan liittyvien käsitteiden määrittelemisestä haastavaa. Hegelin filosofian mukaan eettisyys tarkoittaa ihmisellä olevaa kykyä toteuttaa järjellä tahtonsa yhteiskunnassa (Hallamaa ym. 2003, 139).

Tietosanakirjan mukaan (toim. Ahola, Kuhlman & Luotio 1999, 166) käsite ”eettinen” kuuluu etiikan piiriin ja viittaa siveelliseen tai moraaliseen. Etiikka merkitsee oppia moraalista ta-

voista ja oikeasta käyttäytymisestä. Etiikan historian katsotaan alkavan kreikkalaisesta filosofi Sokrateesta, jonka ydinajatus oli, että oikea toiminta perustuu oikeaan tietoon (toim. Ahola, Kuhlman & Luotio 1999, 794). Riittävä tiedon hankinta on siis keskeistä eettisessä toiminnassa.

Finnish Business & Society (2007) on yritysverkosto, jonka tavoitteena on edistää taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti yritystoimintaa Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu on yksi sen jäsenistä. Eettinen osaaminen on yksi Laurean yhteisistä yleisistä kompetensseista. Seuraavat eettiset osa-alueet pätevät niin sisäänostajan kuin kenen tahansa muunkin henkilön työssä.

Moraali ja etiikka eroavat toisistaan. Moraali viittaa yksilön käsityksiin hyvästä ja oikeasta. Etiikka taas viittaa sellaisiin moraalikäsitteisiin, joista yksilö on tietoinen ja joihin hän on sitoutunut. Etiikka pyrkii ymmärtämään moraalikäsitteitä; eettisiä sääntöjä ja periaatteita, hyveitä ja arvoja. Eettinen osaaminen koostuu neljästä eri komponentista, jotka ovat eettinen herkkyyks, eettinen motivaatio, moraalis-eettinen ongelmanratkaisutaito ja eettinen toimeenpanotaito. (Laurea Fakta 2006, 24.)

Jotta toiminta olisi eettistä, täytyy olla herkkyyttä havaita tilanteeseen sisältyvä eettinen ongelma. Eettinen herkkyyks on taitoa tunnistaa kunkin osapuolen erityispiirteet, tarpeet, oikeudet ja velvollisuudet. Eettisesti herkkä on tietoinen oman toiminnan vaikutuksesta toisten ihmisten hyvinvointiin sekä erilaisten mahdollisten toimintalinjojen ja niiden seurauksien kuvittelun ja ennakkoinnin kullekin osapuolelle. Tämä perustuu empatia- ja roolinottotaitoihin. (Laurea Fakta 2006, 24.)

Eettinen motivaatio on sitoutumista moraalis-eettisiin arvoihin sekä vastuunottamista omien tekojensa seurauksista. Eettisen motivaation kehittäminen edellyttää oman alan arvoperustan tuntemista ja arvokeskusteluun osallistumista. Moraalis-eettinen ongelmaratkaisija osaa ratkaista ongelman kriittisesti argumentoiden. Se tarkoittaa eri ratkaisuvaihtoehtojen pohtimista sekä alan eettisten sääntöjen ja erilaisten eettisten lähestymistapojen tuntemista ja soveltamista. Moraalinen toimeenpanotaito tarkoittaa tavoitteellista toimintaa eettisen ongelman ratkaisemiseksi sekä rohkeutta toimia eettisten arvojen mukaisesti. (Laurea Fakta 2006, 24-25.)

Eettisen osaamisen tasot Laurea on jakanut henkilökohtaisen osaamisen, organisaation kehittämisen ja yhteiskunnallisen uudistamisen tasoon. Henkilökohtaiseen osaamisen kuuluvat muun muassa omien arvojen ja toiminnan seurauksien merkitys toisten ihmisten hyvinvoinnille sekä toiminnassaan alan eettisten periaatteiden noudattaminen ja tilanteiden tarkasteleminen eri osapuolten näkökulmasta. Organisaation kehittämiseen liittyvät vastuun ottaminen yh-

teisön hyvinvoinnista ja toiminnan eettisyydestä sekä oikeudenmukaisten menettelytapojen kehittäminen. Yhteiskunnallisen uudistaminen tasolla tarkastellaan kriittisesti omia asenteita, osallistutaan aktiivisesti yhteisön arvokeskusteluihin, otetaan vastuuta yhteiskunnallisella ja globaalilla tasolla, argumentoidaan oikeudenmukaisten sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja globaalien muutosten puolesta sekä ratkaistaan konflikteja ja vaikutetaan asioihin. (Laurea Fakta 2006, 25.)

Kun eettisyys terminä on selvitetty, on aika siirtyä vastuulliseen liiketoimintaan. Vastuullista liiketoimintaa tarkastellaan usein taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen vastuun näkökulmasta. Vastuullisen liiketoiminnan käsitteen laajeneminen on seurasta talouden globalisaatiosta.

6 YHTEISKUNNAN VASTUU

Talouden globalisoituminen on vaikuttanut kaupan alaan, koska esimerkiksi tavarantuonti on helpottunut tullien ja tuontirajoitusten poistamisen myötä (Grundström 2004, 75). Globalisaatio on yhteydessä kehityskaupunkien ja sitä kautta ostajan eettisten valintojen lisääntymiseen.

Globalisaatio eli maailmanlaajuistuminen tarkoittaa maiden välisten riippuvuuksien lisääntymistä. Käytännössä globalisaatio näkyy ihmisten, tavaroiden, palveluiden, pääoman ja tiedon vapaan liikkuvuuden lisääntymisenä. Globalisaatio käsitteensä on suhteellisen uusi, vaikka globalisaation katsotaan alkaneen länsimaiden teollistumisen myötä noin 200 vuotta sitten. (Rohweder 2004, 27.)

Globalisaatiossa voidaan nähdä sekä hyviä että huonoja puolia. Globalisaation etuja ovat taloudelliset hyödyt, kun maat voivat erikoistua ydinosaamiseensa (Rohweder 2004, 33). Kyse on siis itse asiassa mittakaava- tai suurtuotannon eduista. Kriitikot sen sijaan muistuttavat globalisaation tuottaman hyödyn epätasaisesta jakautumisesta (Rohweder 2004, 36). Yksi globalisaation myönteisistä puolista on se, että se on tarjonnut uuden mahdollisuuden kehitysmaaille (Kanninen & Sintonen 2003, 115). Yritysten siirtäessä tuotantolaitoksiaan kehitysmaihin ne tarjoavat työpaikkoja monille köyhille maanviljelijöille ja menestymisen mahdollisuuden muutamalle lahjakkaalle ja sinnikkäälle liikemiehelle. Näistä ihmisistä kertoo muun muassa Elina Grundströmin kirja *Alkuperämaa tuntematon*.

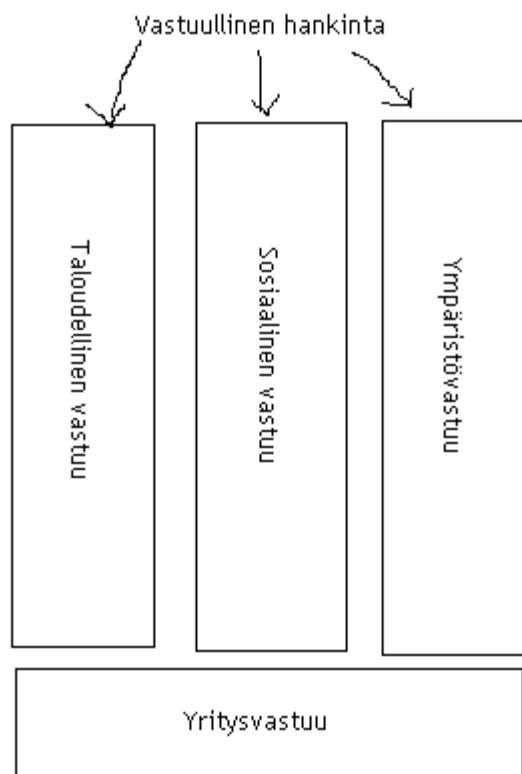
Globalisaatio on mahdollistanut Aasian maiden nousun. Globalisoituneet maat ovat saavuttaneet rikkaita maita kasvuvoimillaan, mutta tuloerot maiden sisällä eivät ole lisääntyneet. (Kanninen & Sintonen 2003, 116.) Kanninen ja Sintonen (2003, 119) perustelevat globalisaatiota myös sillä, että se vähentää lapsityövoiman käyttöä. Heidän päätelmänsä perustuu Edmonds ja Pavcnikin tekemään tutkimukseen, jonka mukaan lapsityövoiman käyttö Vietnamin

on vähentynyt yhdeksän prosenttia riisin viennin kaksinkertaistuttua 1993-1998 ja hinnan nousua 30 prosenttia.

Globalisaation kiihkeimpiä vastustajia on esimerkiksi Naomi Klein, joka on myös kirjoittanut useita aiheeseen liittyviä kirjoja. Grundström (2002, 7) näkee globalisaation lisänneen lapsityötä ja muita halpatuotantoon liittyviä ihmisoikeusrikkomuksia, vaikka se onkin joissain maissa parantanut työoloja ja palkkoja. Globalisoituneiden suuryritysten päätösten eettisyys ja vastuullisuus saattaa unohtua kovien tuotto-odotusten ja voiton tavoittelun rinnalla. Ristiriitaa aiheuttaa kansalaisten vaatimus yritysten vastuullisesta käyttäytymisestä markkinapainneiden keskellä. (Kauppinen 2004, 213.)

7 YRITYKSEN VASTUU

Vastuullinen hankinta on osa yritysvastuuta. Yritysten yhteiskuntavastuu eli yritysvastuu tarkoittaa, että yrityksen pitäisi huolehtia ympäristöstä ja lähiyhteisöstään sidosryhmiensä vaatimuksesta (Kauppinen 2004, 212). Yritysvastuu jaetaan tavallisesti kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat taloudellinen vastuu, sosiaalinen vastuu ja ekologinen eli ympäristövastuu. Lähtökohtana on idea kestävästä kehityksestä eli päätöksiä ja toimintatapoja arvioidaan myös niiden pitkäaikaisten vaikutusten perusteella. Vastuullisesti johdettu yritys pyrkii taloudellisiin tavoitteisiinsa eettisiä päämääriä unohtamatta, johon kuuluu ihmisten, yhteiskunnan ja ympäristön hyvinvoinnin edistäminen. (Rohweder 2004, 11.)

Kuva 2: Yritysvastuun osat

Yritykset julkaisevat yhteiskuntavastuuraportteja yleensä vuosittain. Ne ovat julkisia ja usein nähtävillä yritysten kotisivuilla. Suomessa yhteiskuntavastuuraportointi on vapaaehtoista, mutta Finnish Business & Society ry:n (2009) verkkosivujen mukaan joissakin Euroopan maissa, kuten esimerkiksi Ranskassa, Iso-Britanniassa ja vuonna 2010 myös Tanskassa, se on pakollista. Yhteiskuntavastuuraportti sisältää tavallisimmin perustietoja yrityksestä ja yrityksen arvoista sekä taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuun tavoitteiden ja toteutumisen kuvauksen. Raportti voi sisältää myös muita vastuullisuuden osa-alueita, kuten esimerkiksi vastuullisen hankinnan, tuoteturvallisuuden ja yksityisyyden suojan.

7.1 Kansainväliset ohjeistukset vastuullisuuden perustana

Yritysten vastuullisen toiminnan periaatteet perustuvat usein johonkin kansainväliseen yritysvastuuta käsittelevään ohjeistukseen. Ohjeistukset tarjoavat eettisen lähtökohdan yrityksen vastuullisen toiminnan suunnittelulle ja kehittämiselle. Ne eivät kuitenkaan sisällä varsinaisia käytännön toimintaohjeita (Rohweder 2004, 121). Esimerkiksi Kesko kertoo kotisivuillaan osotoimintansa eettisten periaatteiden pohjautuvan Kansainvälisessä Työjärjestö ILO:ssa hyväksytyihin työelämän perusoikeuksiin, YK:n Ihmisoikeuksien julistukseen ja lapsen oikeuksien yleissopimukseen (Kesko 2008). ILO:n työelämän säädökset koskevat muun muassa järjestäytymisvapautta, pakkotyövoiman kieltämistä, lapsityövoiman väärinkäytön kieltämistä, syr-

jintäkieltoa, palkkausta, työaikoja, työturvettä, työturvallisuutta ja työsuhteen päättämistä. Edellä mainitut sekä esimerkiksi EU:n vihreä kirja ovat tunnetuimpia vastuullisen toiminnan ohjeistuksia. (Rohweder 2004, 121).

YK julkisti ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 10.12.1948. Julistus sisältää kolmekymmentä ihmisoikeuksiin liittyvää artiklaa ja se on annettu kaikkien kansojen ja kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi. Ensimmäisessä artiklassa muistutetaan, että kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisena arvoltaan ja oikeuksiltaan. Ihmisoikeudet koskevat kaikkia maailman ihmisiä sukupuolesta, ihonväristä, yhteiskunnallisesta asemasta tai kansallisuudesta riippumatta. (Office of the High Commissioner for Human Rights 2010.) YK:n ihmisoikeuksien julistus toimii ihmisoikeuksien kansainvälisen suojelemisen perustana. Ihmisoikeuksiin kuuluvat muun muassa henkilökohtainen vapaus ja turvallisuus, kaikenlaisen syrjinnän kieltäminen, tasavertaisuus ja oikeudet lain edessä, demokraattinen hallitusvalta, ajatuksen, sanan, uskonnon ja poliittisen mielipiteen vapaus, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus, oikeus työntekoon ja vapaa-aikaan, oikeus riittävään toimeentuloon ja sosiaaliturvaan, kohtuulliset ja oikeudenmukaiset työehdot, omaisuuden suoja ja oikeus koulutukseen. (Rohweder 2004, 123.)

7.2 Taloudellinen vastuu

Vain voittoa tuottava yritystoiminta voi säilyä ja tarjota työtä ihmisille. Myös sosiaaliturva rahoitetaan voitosta kerättävillä verorahoilla. (Kanninen & Sintonen 2003, 118.) Tämän vuoksi yrityksen ja sisäänostajan on kannettava myös taloudellinen vastuunsa.

Rohweder (2004, 99) huomauttaa vastuullisen taloudellisen toiminnan olevan varsin vanha keskustelun ja tutkimuksen aihe. Aiheen perustana on ajatus, jonka mukaan taloudellinen kasvu ja kannattavuus on saavutettava eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Yrityksen eettinen taloudellinen vastuu liittyy taloudellisen hyvinvoinnin tuottamiseen oikeudenmukaisesti sekä maailman ydin- että periferia-alueilla vaarantamatta kuitenkaan ympäristön hyvinvointia. Yritystoimintaa on harjoitettava siten, että taloudelliset, ympäristöön liittyvät ja sosiaaliset näkökohdat otetaan huomioon.

Yritysvastuu on usein jaettu taloudelliseen vastuuseen, ekologiseen vastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen. Rohweder erittelee nämä kolme vastuualuetta vielä välittömään ja välilliseen vastuuseen. Välitöntä taloudellista vastuuta ovat suorat rahavirtavaikutukset, kuten palkkojen maksaminen työntekijöille, verojen maksaminen yhteiskunnalle ja osinkojen maksaminen omistajille. Välillistä taloudellista vastuuta näkyy kansantaloudellisena merkittävyytenä ja investointipäätösten alueellisina vaikutuksina. Välillisenä vaikutuksena Rohweder mainitsee myös alihankintojen vaikutuksen työllisyyteen. Yrityksen taloudellinen vastuu liittyy kannatta-

vaan taloudelliseen toimintaan, riskienhallintaan ja hallintokäytäntöihin. Osana yritysten taloudellista vastuuta on tilinteko- ja raportointivelvollisuus. (Rohweder 2004, 97-98.)

7.3 Sosiaalinen vastuu

Sosiaalinen vastuu on laaja käsite, johon voi kuulua muun muassa työntekijöiden työterveyshuolto ja maahanmuuttajien työllistäminen. Sosiaalisesta vastuusta löytyy kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia, kuten ILO:n työn perusoikeudet. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2008.)

Välitöntä sosiaalista vastuuta on henkilöstön hyvinvointi ja yrityksen tuotteet ja palvelut. Välillistä sosiaalista vastuuta on yhteiskunnan hyvinvointi sekä yhteistyöhankkeet koulujen kanssa. (Rohweder 2004, 97.) Sosiaalista vastuuta on myös työntekijöiden osaamisen kehittäminen ja tämän kulttuurin ja arvojen kunnioittaminen. Näitä asioita ovat työhönotto, työturvallisuus ja työskentelyolosuhteet, työterveyshuolto ja muu työkyvyn ylläpitäminen, henkilöstön tyytyväisyys ja työmotivaatio, henkilöstön koulutus ja muu työssä kehittyminen, palkitseminen, syrjimisen kieltäminen, kulttuurisen erilaisuuden hyväksyminen ja työsuhteen päättämiseen liittyvät kysymykset. Tuotevastuuseen kuuluvat tuotteiden terveys- ja turvallisuusvaikutusten tunteminen, haitallisten aineiden välttäminen, asianmukaiset tuotemerkinnät ja muu tuotetiedon jakaminen, markkinoinnin ja mainonnan totuudenmukaisuus, kuluttajien valitusten järjestelmällinen käsittely sekä kuluttajansuojasta huolehtiminen sähköisessä kaupankäynnissä. (Rohweder 2004, 103.)

Välillinen vastuu vaihtelee globaalista vastuusta paikalliseen vastuuseen. Paikallinen välillinen sosiaalinen vastuu tarkoittaa ympäristön asukkaiden, yhteisöjen sekä viranomaisten ja poliittisten päättäjien kanssa käytävää vuoropuhelua. Käytännössä se voi tarkoittaa koulujen kanssa tehtäviä yhteistyöhankkeita tai liikunnan ja taiteen tukemista. Välillinen globaali sosiaalinen vastuu liittyy monikansallisiin yrityksiin, jotka ottavat kantaa hyvinvoinnin alueelliseen kehittämiseen esimerkiksi investointipäätösten pohjalta. Välilliseen vastuuseen kuuluu myös alihankkijoiden, raaka-ainetoimittajien ja urakoitsijoiden toiminnan arviointi. (Rohweder 2004, 103-104.) Sosiaalisen vastuun kysymykset ovat nousseet esille erityisesti monikansallisten yritysten yhteydessä. Monikansalliset yritykset törmäävät ulkomailla usein sosiaaliseen vastuuseen liittyvän lainsäädännön puutteisiin. (Rohweder 2004, 104-105.)

Välillinen globaali sosiaalinen vastuu on tutkimukseni kannalta tärkeä termi, koska se liittyy yrityksiin, jotka toimivat kansainvälisesti ja esimerkiksi tekevät hankintoja ulkomailta ja mahdollisesti riskimaista. Välillisen sosiaalisen vastuun kautta monikansalliset yritykset joutuvat ottamaan välitöntä vastuuta toimintaketjun aiemmista osista. Jos yritys haluaa taata tuotteidensa eettisyyden, sen täytyy pystyä valvomaan ja todentamaan tuotteen koko aikaisempi elinkaari aina raaka-aineen hankinnasta lähtien. Pitkät toimintaketjut saattavat tuottaa lop-

putuotteen myyjälle suuremmat voitot, mutta hankaloittavat tuotteen elinkaaren valvontaa. Sama koskee tuotteen valmistuksesta aiheutuneita ympäristövaikutuksia.

7.4 Ympäristövastuu

Välitöntä ympäristövastuuta ovat yrityksen ympäristövaikutukset. Yritys ottaa itse vastuun aiheuttamiensa välittömien ympäristöongelmien ja -riskien hallinnasta ja toteuttaa luonnonvarojen kestäväää käyttöä. Yrityksen toiminta on suunniteltu ja toteutettu siten, että raaka-aineita ja energiaa käytetään tarkoituksenmukaisesti ja syntyvien jätteiden ja päästöjen määrää pyritään minimoimaan. Tämä koskee koko toimintaketjua eli raaka-aineiden hankintaa, tuotantoa, tuotekehitystä, suunnittelua, kuljetusta, tuotteen kulutusta, kierrätystä ja jätehuoltoa. (Rohweder 2004, 99.)

Rohwederin mukaan välillisen ympäristövastuun merkitys on korostunut yritysten toimintojen ulkoistamisen myötä. Välillistä ympäristövastuuta ovat yhteiskumppanien ympäristövaikutukset sekä osallistuminen luonnonsuojeluhankkeisiin. Rohweder liittäisi yritysten välillisen ympäristövastuun myös luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. (Rohweder 2004, 100.) Mielestäni tämän voisi rinnastaa Uimosen (2006) väitöskirjassa esitettyyn vapaaehtoiseen vastuuseen.

Yritysten pyrkimys huomioida ympäristöasioita on alkanut lainsäädännön vaatimuksista. Ympäristölainsäädäntöön kuuluu lakeja jätehuollosta, maa-ainesten otosta, ilmansuojelusta, meluntorjunnasta, kemikaalien valvonnasta, tuotteiden teknisistä ympäristömääräyksistä, maan käytöstä ja luonnonsuojelusta. Kansallista ympäristölainsäädäntöä ohjaavat kansainväliset sopimukset. Globaalit ympäristöongelmat, kuten kasvihuoneilmiö ja otsonikato saivat yritykset suhtautumaan ympäristönsuojeluun myönteisemmin. (Rohweder 2004, 99-101.)

Rohweder (2004, 49) on jakanut ympäristöongelmat paikalliseen, alueelliseen ja globaaliin vaikutusalueeseen. Paikallisia ympäristöongelmia ovat melu, jäte ja maaperän tai pohjaveden saastuminen. Näitä aiheuttavat muun muassa rakentaminen, viemärointi, ympäristömyrkyt, liikenne ja kulutus. Alueellinen ongelma on esimerkiksi vesien, kuten Itämeren, rehevöityminen. Alueellisia ongelmia voivat aiheuttaa maatalouden lannoitteet ja sähkön ja lämmön tuotanto. Globaaleja ympäristöongelmia ovat kasvihuoneilmiö, otsonikato ja luonnon monimuotoisuuden väheneminen. Niihin vaikuttavat osaltaan samat asiat kuin paikalliseen ja alueelliseen tasoon. (Rohweder 2004, 49.)

The Body Shop on luettellut kotisivuillaan ympäristön suojeluun liittyviä periaatteitaan. Yritys käyttää esimerkiksi ekosähköä ja suosii merikuljetuksia. (The Body Shop 2005a.) Tuotteiden

pakkausten suunnittelussa pyritään huomiomaan minimaalisuus ja kierrätys. (The Body Shop 2005b.)

8 SISÄÄNOSTAJAN VASTUU

Sisäänostajan työhön kuuluu tuotteiden valitseminen ja ostopäätöksen tekeminen. Ostajat suunnittelevat tulevaa tarjontaa ja huolehtivat tuotteiden kuljetuksesta. Tarjouksia tulee sähköpostilla, mutta myös tavarantoimittajan luona vieraileminen on usein välttämätöntä. Näin ostajat pystyvät tutustumaan henkilökohtaisemmin tavarantoimittajiinsa ja pääsevät tutkimaan tuotteiden laatua käsin koskettamalla. Ostajat eivät välttämättä tee ostopäätöstä yksin, vaan yhdessä koko ostotiimin kanssa. Ostajan työpäivään kuuluu muun muassa hinnoista neuvottelua, myynnin seuraamista, tulevan suunnittelua ja ostotoiminnan rutiinien kehittämistä. Ostajan vastuulla voi olla koko ostoprosessi, johon kuuluu valikoima, suhteet tavarantoimittajiin, laadunvalvonta, hinnoittelu ja toimitusten sujuvuus. Esimerkiksi vaatteiden sisäänostajan työhön kuuluu olennaisena osana myös trendien ennustaminen. (Grundström 2004, 63.)

Ostoprosessin ensimmäinen vaihe on budjetin laatiminen. Budjetin suuruuden määrää ylin johto. Sisäänostaja voi hankkia tavaroita monella tavalla. Esimerkiksi päivittäistavarakaupassa jo kaupan valikoimaan kuuluvien tuotteiden täydentäminen on tärkein ostotyyppi. Täydentämisestä vastaava henkilö seuraa tietojärjestelmästä menekkiä ja varmistaa, etteivät tuotteet pääse loppumaan. Toinen tapa on uusia valikoimaa valmiista vaihtoehdoista. Esimerkiksi vaatekaupassa ostetaan merkkiwaatteita, jolloin ostajan ei tarvitse arvioida tuotteen ominaisuuksia. Kolmas vaihtoehto on teettää tuote tavarantoimittajalla. Tämä on kaikkein vaativinta ostamista, sillä ostajan on hallittava tuotteen valmistukseen ja materiaalin valintaan liittyvät kysymykset. (Grundström 2004, 65-67.)

Vastuullinen hankkija, esimerkiksi maahantuoja tai yrityksen sisäänostaja ottaa huomioon tuotteiden alkuperän. Jo vuosien ajan yritykset ovat siirtyneet halvemman työvoiman maihin, joissa lait eivät ole yhtä vaativia kuin länsimaissa. Yritys voi määritellä vastuullisen hankinnan ostotoiminnan eettisten periaatteiden perusteella.

Mistä tunnistaa luotettavan alihankkijan? Monet järjestöt ovat laatineet laatustandardeja, joita yritykset voivat ansaita täyttämällä tietyt edellytykset. Niistä tunnetuin ja vaativin on luultavasti SA 8000 -niminen eettinen laadunvalvontajärjestelmä. Kuinka alihankkijan luotettavuutta voi valvoa tehokkaasti? Yksi keino on vaatia yritykseltä todistusta SA 8000 -kriteerien täyttämistä. SA 8000 -standardi on yksi vaativimmista kehitysmaatuonnin eettisistä valvontajärjestelmistä. Se kieltää lapsi- ja pakkotyön sekä edellyttää kaikin puolin asiallisia työoloja ja riittävää palkkaa. (Grundström 2002, 6.)

SA 8000 perustuu YK:n ihmisoikeuksien julistukseen, Lapsen oikeuksien sopimukseen ja ILO:n Työelämän perusoikeuksiin ja sitä noudatetaan silloin, kun kansalliset lait alittavat SA 8000 -kriteerit. SA 8000 -kriteerien pääkohdat liittyvät lapsityövoimaan, pakkotyöhön, työterveyteen ja - turvallisuuteen, järjestäytymisoikeuteen, syrjintään, kurinpitoon, työaikoihin, palkkaukseen ja tehtaan johtamiseen. SA 8000 kieltää työnteon alle 15-vuotiailta. Irtisanottujen lasten toimeentulo ja koulunkäynti on lisäksi varmistettava. Terveelliseen työympäristöön kuuluvat SA 8000 -kriteerien mukaan puhdas juomavesi, hygieeniset vessat, suojalaitteet ja koulutus. Syrjintä muun muassa kansallisuuden, uskonnon, vammaisuuden, sukupuolen ja iän vuoksi on kiellettyä, samoin seksuaalinen häirintä. Ruumiilliset rangaistukset ja solvaaminen on kielletty. Työviikossa saa olla korkeintaan 48 tuntia ja joka viikko on oltava vähintään yksi vapaapäivä. Palkan tulee olla ilman ylitöitäkin suurempi kuin mitä työntekijöiden ja heidän perheidensä perustoimeentuloon tarvitaan. Tuottaja on vastuussa myös alihankkijoidensa työoloista. (Grundström 2002, 32.)

Esimerkiksi Kesko käyttää verkkosivujensa mukaan tuonnin valvonnassa SA 8000 -standardia sekä BSCI-auditointeja. Keskon tuontiestajat saavat peruskoulutuksen ILO:n sopimukseen, SA 8000 -standardiin ja BSCI-järjestelmään. Business Social Compliance Initiative eli BSCI on sosiaalisen laadunvalvonnan malli, jonka tavoitteena on parantaa riskimaiden tavarantoimittajien työoloja kansainvälisten sopimusten vaatimalle tasolle ja yhtenäistää yritysten tekemää tavarantoimittajien valvontaa. BSCI-mallin ovat kehittäneet eurooppalaiset kauppaketjut vuonna 2003 ja yhteistyön tarkoituksena on varmistaa, että yritysten tuotteet ovat eettisesti hyväksyttävissä työoloissa valmistettuja. BSCI:n periaatteet ovat nimeltään Code of Conduct ja ne perustuvat YK:n ihmisoikeuksiin, lapsen oikeuksiin ja kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämän oikeuksiin. (Rankinen 2004.)

BSCI on listannut riskimaihin kuuluvan muun muassa Venäjän, Ukrainan, Brasilian, Kiinan, Intian ja kaikki Afrikan maat. Maat on jaoteltu päivittäistavaroiden ja elintarvikkeiden ensisijaisen tuotannon mukaan. (BSCI 2008.) Edellä luettelemani maat löytyvät molemmista listoista. BSCI:n suomalaisia jäsenyrityksiä ovat esimerkiksi Inex, Kesko, Nanso Group, Tuko Logistics Oy ja Stockmann Group (BSCI 2010).

BSCI on yhteistyössä SAI:n kanssa. BSCI-auditointeja tekevät SAI:n hyväksymät SA 8000 -auditoidijat. Yritys, joka on läpäissyt BCSI-auditoinnin ja rakentaa SA 8000 -standardin mukaisen johtamisjärjestelmän, voi saada SA 8000 -sertifikaatin. (Kesko 2009.) Ennen varsinaista auditointia tuotantotehtaan on tehtävä itsearviointi, jonka tarkoituksena on selvittää mahdolliset puutteet ja korjata ne ennen auditointia. Varsinaisessa auditoinnissa yrityksen johtoa haastatellaan, tutustutaan tarpeellisiin dokumentteihin, tarkastetaan toimitilat ja haastatellaan henkilökuntaa. Tämän jälkeen tehdään korjaussuunnitelma ja toimeenpanon jälkeen tehdään uusintatarkastus. Yrityksen tiedot auditoinnista kirjataan BSCI:n tietokantaan, josta

BSCI:n jäsenet voivat seurata oman tavarantoimittajansa etenemistä sekä uutta tavarantoimittajaa hankkiessaan tarkistaa tietokannasta tämän auditointitiedot. Keväällä 2008 BSCI:n kuului yli sata jäsenyritystä ja kaksi kansallista toimialajärjestöä. ”BSCI tarjoaa kaupan ostajille toimivan työkalun edistää kehitysmaiden yritysten työolosuhteiden kehittymistä työolojen kansainvälisten vähimmäisnormien tasolle.” Kesko kertoo kotisivuillaan myös BSCI-auditointeihin liittyvistä hankaluuksista. Kehitysmaissa pienet yritykset pitävät SA 8000:n ja BSCI-auditointien käyttöönottoa työläänä ja kalliina. Standardien käytöstä ei ole kokemusta eikä tarvittavaa osaamista ole helppo hankkia. (Kesko 2009.)

Vastaavia sosiaalisen vastuun ohjeistoja ovat esimerkiksi ETI-järjestelmä, yhdysvaltalaiset FLA, WRAP ja CCC. Lisäksi yrityksillä on omia menettelysääntöjä eli ”code of conducteja”, joita ne itse valvovat. (Grundström 2002, 82.)

9 SISÄÄNOSTAJIEN HAASTATTELUT

Haastattelin tutkimustani varten kaupan eri aloilta erikokoisia suomalaisia yrityksiä. Tein haastattelut kyselylomakkeen pohjalta puhelinhaastatteluina. Kyselylomake sisälsi sekä haastateltavaa haastatteluun valmistavia taustakysymyksiä sekä varsinaisia tutkimuksen kannalta oleellisia eettisyyteen liittyviä kysymyksiä. Kyselylomakkeen suunnittelun apuna käytin Maija-Leena Uimosen väitöskirjassa Suomalaisten yritysten vapaaehtoinen sosiaalinen vastuu (2006, 240-252) käytettyä kyselyä. Kyselylomake löytyy liitteestä 1. Haastateltavat yritysten edustajat saivat kysymykset etukäteen tutustuttaviksi.

Haastattelujen tarkoituksena oli vastata tutkimuskysymyksiin ja löytää vastaus tutkimusongelmaan eli millä tavalla yrityksen eettiset arvot näkyvät sisäänostajan työssä hänen tehdessään hankintoja riskimaista. Kyselylomakkeen taustakysymykset 1-6 kartoittavat perustiedot yrityksestä ja sen edustajasta. Kysymykset 7 ja 8 avaavat haastateltavan työnkuvaa ja työkokemusta. Kysymys 9 selvittää, mistä maista yritys tekee hankintoja. Loput kysymykset liittyvät eettisiin kysymyksiin. Kysymykset 10-13 vastaavat tutkimuskysymykseen ”Minkälaisia eettisiä periaatteita yrityksellä on?” Kysymyksillä 14-16 haetaan vastausta tutkimuskysymykseen ”Millä tavalla sisäänostaja ottaa selvää tuotteen alkuperästä?”. Tärkein kysymys 17 vastaa sekä tutkimuskysymykseen ”Minkälaisia eettisiä kysymyksiä sisäänostaja kohtaa?” että suurelta osin myös varsinaiseen tutkimusongelmaan. Tutkimuskysymyksiin ”Millä tavalla sisäänostaja voi mielestään vaikuttaa tuotteen eettisyyteen?” ja ”Millä tavalla hän varmistaa tuotteen eettisyyden?” vastaavat kyselylomakkeen kysymykset 18-21. Viimeisen kysymyksen 22 tarkoituksena on antaa vastaus tutkimuskysymykseen ”Miten sisäänostaja käsittää taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen vastuunsa”.

Tutkimukseen osallistuivat hankinta- ja logistiikkayritys Inex Partners Oy, muotitavarataloketju Veljekset Halonen Oy, kahvialalla toimiva Oy Gustav Paulig Ab ja alkoholijuomien vähittäiskauppa Alko Oy.

9.1 Inex Partners Oy

Inex on SOK:n (Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta) tytäryhtiö ja S-ryhmän hankinta- ja logistiikkayritys (Inex 2009). Inexillä työskentelee noin 2000 henkilöä ja liikevaihtoa on kaksi miljardia euroa vuodessa. Haastattelin Inexin hankintaosastolta ryhmäpäällikkö Kirsti Pasasta, jonka tehtäviin kuuluu päivittäistavara- ja tuotelaatuun liittyvien toimintojen koordinointi ja yrityksen omavalvonta. Inex tekee hankintansa enimmäkseen kotimaasta ja tuonnin osuus on 15-20 prosenttia. 90 prosenttia tuodaan Euroopasta, 4,5 prosenttia Aasiasta, 1,6 prosenttia Afrikasta, 1,4 prosenttia Etelä-Amerikasta, prosentti Pohjois-Amerikasta ja loput Väli-Amerikasta sekä Oceniaasta. (Pasanen 2009.)

Pasanen tuntee yrityksensä eettiset arvot. Ne ovat nähtävillä sisäisessä portaalissa ja esittelymateriaaleissa. Henkilöstö joutuu usein tekemisiin arvojen kanssa, kun jokapäiväisessä työssä eri yhteyksissä pohditaan toimitaanko arvojen mukaisesti. Pasanen mainitsee Inexin arvoiksi asiakaslähtöisyyden, yhteistyökyvyn, kustannustehokkuuden, jatkuva kehittymisen ja ammatitaidon sekä vastuullisuuden, joka merkitsee heille monia asioita. Inex S-ryhmän osana kuuluu osuustoimintaan ja osakkeenomistajina toimivat asiakasomistajat. Inex ei tee voittoa ja vaikka vastuullinen hankinta on Inexille tärkeää, tuotteen lopullisen hinnan täytyy olla kohtuullinen. (Pasanen 2009.)

Inexin kotisivuilta ja vuoden 2008 vuosikertomuksesta löytyy tietoa vastuuasioihin suhtautumisesta. Hallituksen toimintakertomuksessa kerrotaan ympäristö- ja sosiaalisen vastuun olevan yksi Inexin strategisista painopistealueista. Inex on osallistunut koko S-ryhmää koskevien vastuullisuusperiaatteiden laatimiseen. (Inex Partners vuosikertomus 2008.) Inexin vastuullisuusperiaatteet ovat siis yhteiset koko S-ryhmän kanssa.

S-ryhmän vastuullisen toiminnan lähtökohtana ovat kansainvälinen ja kansallinen lainsäädäntö sekä erilaiset toimialakohtaiset sopimukset, julistukset ja ohjeet. Ennen kaikkea vastuullisuus perustuu oman toiminnan jatkuvaan parantamiseen. Vastuullisuusperiaatteet pohjautuvat S-ryhmän arvoihin. (S-ryhmä 2009.)

<p>Olemme asiakasta varten</p> <ul style="list-style-type: none"> • palkitsemme asiakasomistajat parhailla Bonuksilla • tarjoamme kilpailukykyiset hinnat, laadukkaat tuotteet ja kattavan palveluverkoston • palvelemme asiakkaita rehellisesti ja ystävällisesti sekä toimimme eettisesti • mahdollistamme asiakkaille vastuullisten valintojen tekemisen tarjoamalla turvallisia sekä eettisesti että ympäristön kannalta kestäviä tuotteita ja palveluita <p>Kannamme vastuuta ihmisistä ja ympäristöstä</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistämme työyhteisöjen monimuotoisuutta ja samanarvoisuutta • tarjoamme kannustavan, terveellisen ja turvallisen työympäristön • kehitämme henkilöstömme osaamista ja laadukasta esimiestyötä • parannamme toimintamme energiatehokkuutta ja lisäämme uusiutuvan energian käyttöä • otamme huomioon hankinnoissa ja investoinneissa koko elinkaaren aikaiset kustannukset ja ympäristövaikutukset • vähennämme toiminnassamme syntyvän jätteen määrää <p>Uudistamme jatkuvasti toimintaamme</p> <ul style="list-style-type: none"> • otamme huomioon tuote- ja palvelutarjonnan kehittämisessä asiakkailta ja muilta sidosryhmiltä saamamme palautteet • kehitämme palveluiden saavutettavuutta alueellisesti kattavalla palveluverkostolla • käytämme palveluverkostomme kehittämisessä parasta käytettävissä olevaa tekniikkaa ja osaamista <p>Toimimme tuloksellisesti</p> <ul style="list-style-type: none"> • parannamme S-ryhmän liiketoiminnan kustannustehokkuutta vastuullisella toiminnalla • mittaamme vastuullisuuden suorituskykyä taloudellisilla, sosiaalisilla ja ympäristömittareilla • käytämme toimintamme tuloksia alueellisten palveluiden ja hyvinvoinnin kehittämiseen
--

Kuva 3. S-ryhmän vastuullisuusperiaatteet. S-ryhmä 2010.

Pasanen tuntee Inexin tuotteiden alkuperämaan ja yritykset, joissa ne on valmistettu. Alkuperämaat selviävät tuotteen perustiedoista ja yritykset ostoehtosopimuksista. Kun Inex tekee sopimuksen jonkun tavaran toimittajan kanssa, sopimuksessa on pykälä, joka oikeuttaa tuotteen jäljitettävyyteen. Näin voidaan selvittää tuotteen alkuperää ja hankintaketjua. Jokaisen tuotteen alkuperää ei selvitetä, mutta tarvittaessa se on mahdollista silloin, kun tuotteen kanssa tulee ongelmia. Inexin 15000 tuotteesta 1400 on omia merkkejä. Omien merkkien alkuperä selvitetään tarkemmin ja niistä tehty sopimus on perusteellisempi. Niistä tiedetään myös esimerkiksi raaka-aineiden alkuperä. Omien merkkien valmistaja on velvollinen tiedottamaan Inexiä, jos vaihtaa esimerkiksi raaka-aineen hankintaa tai valmistusprosessia.

Inexillä on minimivaatimukset, jotka tavaran toimittajien on täytettävä. Näin saadaan karsittua riskitoimittajat. Minimivaatimukseen sisältyy esimerkiksi ympäristövaateita. Riskitoimittajat karsitaan pois, eikä neuvotteluja edes aloiteta. Inexin hyväksyntää helpottaa, jos tavaran toimittajalla on esittää jokin sertifikaatti. Tuoteryhmästä riippuen selvittää esimerkiksi onko toimittajalla kirjallinen ympäristöpolitiikka, esimerkiksi kalojen pyyntitapoja koskien. Inex pyrkii jo ensisijaisesti selvittämään, onko yritys, jonka kanssa kauppaa aletaan tehdä, turvallinen. (Pasanen 2009.)

Inexillä on minimivaatimuksia sosiaaliseen vastuuseen liittyen. Tavarantoimittajalta, joka täyttää kyseiset minimivaatimukset, pyydetään tarjous ja aletaan katsoa tuotteita. Tavarantoimittajan on hyväksyttävä Inexin laatuvaatimukset. Kaikilla tuotteilla on lista laatuvaatimuksia turvallisuuteen ja eettisyyteen liittyen sekä tuoteryhmäkohtaisia vaatimuksia. Mahdolliset riskit pyritään eliminoimaan jo tässä vaiheessa sitouttamalla tavarantoimittajat laatuvaatimuksiin. Riskimaihin suhtaudutaan kriittisyydellä. Niistä, esimerkiksi Kiinasta, pyritään tuomaan vain välttämättömyydet ja yritetään löytää muut tuotteet muualta. Inexillä on kansainvälinen Code of Conduct ja se kuuluu BSCI-yhteisöön, jolla on puolueettomat auditoijat. Inexin toimittajat sitoutuvat siihen, että kolmannen osapuolen puolueettomat ammattilaiset saavat tulla auditoimaan yritystä. Sen jälkeen alihankkijayritys saa auditointiraportin ja tietyn ajan korjata havaitut puutteet. Jos yritys ei ole halukas korjaamaan niitä, yhteistyö Inexin kanssa päättyy. Näillä keinoilla Inex pyrkii minimoimaan epäeettisiä tuotteita tarjonnastaan. (Pasanen 2009.)

Eettiseksi tuotteeksi Pasanen kuvailee tuotetta, joka on turvallinen, täyttää kestävän kehityksen vaatimukset eikä tuhoa ympäristöä. Tuote ottaa huomioon hyvinvointitekijät, esimerkiksi eläinten hyvinvoinnin ja on sosiaalisesti vastuullinen. Eettinen tuote on hinta-laatusuhteeltaan oikean hintainen. Inex tiedostaa, ettei sen kaikkien tuotteiden täydellisestä eettisyydestä voida mennä takuuseen käytössä olevista keinoista huolimatta. Inexin omia merkkejä pystytään sen sijaan valvomaan paremmin. Ei ole kuluttajankaan etu, jos tuotteeseen tulee lisää hintaa ylenmääräisellä valvonnalla. Täytyy löytää oikea tapa hoitaa riskit. (Pasanen 2009.)

Koska Inex on osa S-ryhmää, sen ei tarvitse toimia voiton maksimoimiseksi. Asiakasomistajat ovat osakkeenomistajia, joten päämääränä on tarjota tuotteita mahdollisimman edulliseen hintaan asiakkaille. Inex ei tee voittoa, vaan edulliset hinnat ovat sen taloudellinen vastuu. Sisäänostajalle se tarkoittaa hyvien tuotteiden löytämistä ja kustannustehokkuutta. Sosiaalinen vastuu liittyy eettisten tuotteiden hankintaan ja oman henkilöstön hyvinvointiin. Ympäristövastuu puolestaan toteutuu ekologisissa tuotteissa. Inexillä on myös oma vastuullisuusohjelma, joista osa liittyy ympäristötekijöihin. Energia on siinä suuressa roolissa. Jätteet ovat iso kysymys ja biojätteistä valmistetaan polttoainetta. Lisäksi Inex on mukana hankkeessa, jossa mitataan muun muassa tuotteiden hiilidioksidipäästöt ja lasketaan omaa päästö määrää. (Pasanen 2009.)

9.2 Veljekset Halonen Oy

Halonen on noin 450 henkeä työllistävä muotitavarataloketju, jolla on oma maahantuonti (Halonen 2008). Vuonna 2008 liikevaihtoa oli 53 miljoonaa euroa. Hankintoja Halonen tekee Euroopan lisäksi Kiinasta, Turkista, Intiasta, Myanmarista, Hong Kongista, Bangladeshista ja Vietnamista. Haastattelin naisten muodin valikoimapäällikkö Päivi Halosta, joka ostaa sisään naisten muotivaatteita 16 myymälään. (Halonen 2009.)

Halonen tuntee yrityksensä eettiset arvot ja on ollut itse mukana laatimassa niitä, mitä kentällä yleisesti vaaditaan. Kullekin tavarantoimittajalle lähetetään yrityksen sisäinen Code of Conduct, jossa on määritelty ne kriteerit, joita tavarantoimittajilta vaaditaan ja jota alihankinnan pitäisi täyttää. Tavarantoimittajat allekirjoittavat ja hyväksyvät ehdot. Lisäksi käytössä on itsearviointilomake, joka lähetetään tavarantoimittajille. Se sisältää kysymyksiä muun muassa työntekijöiden palkkatasosta ja ympäristöasioista. Halosen Code of Conduct pohjautuu BSCI:in, mutta se ei ole niin yksityiskohtainen. Tehtaisiin tehdään välillä myös vierailuja. (Halonen 2009.)

Tuotteiden alkuperämaa tunnetaan osittain. Kokoonpanopaikka kyllä tiedetään, mutta täydellistä alkuperää on vaikeampi selvittää, koska kankaita tulee eri puolilta. Halosen merkkituotteiden alkuperän selvittäminen on vieläkin haasteellisempaa kuin omien, koska ei tiedetä, missä valmistajien tehtaat ovat, mistä materiaalit hankitaan ja missä ompelutyö tehdään. Halonen voi kysyä asiaa, mutta koska ilmoitusvelvollisuutta ei ole, sitä ei voi todentaa. (Halonen 2009.)

Tehtaita käydään valvomassa paikan päällä esimerkiksi Kiinassa. Omien tuotemerkkien kohdalla Haloselta on käyty selvittämässä, missä ja minkälaisissa olosuhteissa tuotteita ommellaan. Halonen ei käytä hankintaketjua, vaan ainoastaan omat ostajat tekevät ostoja. Kentällä voidaan siis itse käydä katsomassa, minkälaisia tehtaat ovat. Räikeisiin laiminlyönteihin voidaan toki puuttua, mutta sisäänostaja ei voi muuttaa esimerkiksi Kiinan lainsäädäntöä. (Halonen 2009.)

Ekologiseen vastuuseen liittyviä kysymyksiä Halonen on kohdannut kemikaaleihin liittyen. Tällöin tilaukset on purettu ja yhteistyö lopetettu. Esimerkiksi joskus tavarantoimittaja oli käyttänyt kiellettyä kemikaalia. Kyseessä oli tuote, jossa yksittäinen ainesosa meni tiettyjen rajojen yli. Vaikka sopimukset ja tilaukset oli tehty, tuote jätettiin ostamatta. Jos kriteerejä ei noudateta, sopimus puretaan ja kemikaaliasioissa joitakin tilauksia on jouduttukin purkamaan. Tavarantoimittajilla on ilmoitusvastuu, jos he käyttävät kemikaalilainsäädännön REACH-asetuksiin listattuja kiellettyjä tai erityistä huolta aiheuttavia aineita. Kengänpohjissa nämä on kuitenkin pakko sallia. Halonen on määritellyt Code of Conductissaan sosiaaliseen vastuunsa. Tavarantoimittajilta on kysytty, minkälaiset olosuhteet ja työajat ovat, ja onko palkkataso sellainen, että työntekijällä jää säästöönkin, mutta sitä on vaikea valvoa. (Halonen 2009.)

Eettistä tuotetta Halonen kuvailee sellaiseksi, ettei se aiheuta kenellekään ihmiselle tai luonnolle kohtuutonta haittaa. Ekologiselta kannalta tuotteen käyttöään ja elinkaaren pitäisi olla mahdollisimman pitkä, mutta toisaalta kauppias toivoo myyvänsä mahdollisimman paljon tavaraa. Halonen pitää Halosen tuotteita eettisinä, koska he ovat tehneet parhaansa eettisyyden varmistamiseksi ja toimintaa kehitetään koko ajan. (Halonen 2009.)

Halosen yritysvastuuseen kuuluu se, että tavarantoimittajille maksetaan, mitä nämä vaativat ja että säilytetään ensisijaisesti Halosen 450 työpaikkaa Suomessa. Tavaranhankinnassa tehtaiden olosuhteiden pitää olla yleisellä tasolla kunnossa. Sopimuksiin voidaan puuttua, muttei yksittäisiin tapauksiin. Yhteyshenkilö Muotikaupanliitosta päivittää tietoa hankinnan eettisistä kysymyksistä. Halonen on vastuussa, että nämä kriteerit tulevat tietoisuuteen ja että niitä noudatetaan koko hankintaketjussa sekä Euroopassa että Kaukoidässä. (Halonen 2009.)

9.3 Oy Gustav Paulig Ab

Paulig-konserniin kuuluva Oy Gustav Paulig Ab valmistaa ja myy kahvituotteita. Raaka-aineita hankitaan ympäri maailmaa. Suurin osa hankinnoista, noin 70-80 prosenttia, tehdään Brasiliasta, Kolumbiasta, Nicaraguasta, Guatemalasta, Keniasta ja Etiopiasta. Lisäksi hankintoja tehdään Tansaniasta sekä satunnaisesti Meksikosta, Vietnamista ja Intiasta. Haastattelin ostopäällikkö Timo Allenia, jonka tehtäviin kuuluu raakakahvin osto. (Allen 2009.)

Pauligin arvot löytyvät yrityksen nettisivuilta yritysvastuuraportin liitteistä. Pauligin arvoja ovat laatu, luottamus ja yksilön kunnioittaminen, monikulttuurisuuden arvostaminen, luovuus sekä avoimuus (Paulig 2009a). Paulig on eritellyt selkeästi vuoden 2008 yritysvastuuraporttinsa myös vuoden 2009 vastuutavoitteet. Taloudelliseen vastuuseen kuuluvat markkina-asema ja paahtimohankkeet. Tavoitteena oli kehittää PRO-toimintaa out-of-home-jakelukanavassa kahvilaitevalikoiman, kahvituotteiden ja -tarvikkeiden myyjänä. Lisäksi tavoitteena oli rakentaa palvelutoimintaa ISO 9001 -sertifikaatin mukaisesti. Markkina-asemaan liittyvänä tavoitteena on myös raakakahvin riskienhallintapolitiikan päivittäminen. Sosiaalisen vastuun tavoitteisiin kuului muun muassa raakakahviostojen alkuperätietojen käsittelyn parantaminen. Ympäristövastuutavoitteet on jaettu logistiin ratkaisuihin ja jakeluun, jätteiden määrään ja pakkauksiin ja energiankulutukseen. Vuoden 2009 tavoitteena oli toteuttaa ECR Sustainable Transport Road Map -hanke, joka kartoittaa yhteistyökumppanien kanssa kuljetusten energia- tehokkuutta ja kehityskohteita. Jätteiden määrään ja pakkauksiin liittyvänä tavoitteena oli siirtyä ohennetun pakkauslaminaatin käyttöön kaikissa kahvipakkauksissa. Muihin ympäristötavoitteisiin kuuluivat henkilöstölle tiedon jakaminen tehokkaista ja ympäristöystävällisistä työtavoista, sekä kierrätysteemoista viestimisen jatkaminen. (Paulig 2009b.)

Allen tuntee tuotteiden alkuperämaan kaksi askelta taaksepäin lähes tilatasolle asti. Alkuperää ja hankintaketjua valvotaan vierailemalla kerran vuodessa valitussa alkuperämaassa sekä kahvinviljelytiloilla. Raaka-aineet ostetaan luotettavilta, pitkäaikaisilta toimittajilta. (Allen 2009.)

Kahvin tuotantoon liittyy ympäristöongelmia, mutta ympäristövastuu on useimmissa alkuperämaissa tiedostettu kohtuullisen hyvin. Alkuperämaiden sisäinen logistiikka vaihtelee, mutta

kuljetus ulkomailta Suomeen hoidetaan tehokkaasti suurissa konteissa meriteitse ja Pauligin paahtimo sijaitsee heti satamassa. (Allen 2009.)

Pauligin eettisen hankinnan periaatteet, Code of Quality, perustuvat ILO:n periaatteisiin kahvin tuotantoon paremmin sopiviksi muokattuna. Code of Quality lähetään kaikille vientiyrityksille, jotka sitoutuvat niihin allekirjoittamalla periaatteet. Allen ei ole törmännyt vierailulaan törkeisiin rikkomuksiin, esimerkiksi lapsityövoiman käyttöön. Paulig aikoo aloittaa omat auditoinnit. (Allen 2009.)

Allen kuvailee eettistä tuotetta sellaiseksi, jossa tuotteen valmistaja on toiminut lakien ja hyvien tapojen mukaisesti. Raaka-aineet eli tässä tapauksessa kahvi on ostettu yleisten hyvien kauppakäytäntöjen mukaan eikä tietoisesti ole hankittu mitään sellaista, johon on tiedetty liittyvän ongelmia ja hankinta on lopetettu, jos ongelmia on ilmennyt. Kauppa on avointa ja eettinen tuote on reilun hintainen ja vastaa maailmakauppahintaa. Allenin mukaan Pauligin tuotteet täyttävät edellä kuvatut edellytykset. Henkilökohtaisesti hän voi vaikuttaa tuotteiden eettisyyteen päättämällä mistä ja keneltä ostetaan, vierailemalla alkuperämaassa ja lopettamalla ostamisen ongelmakohteista. (Allen 2009.)

Pauligin taloudelliseen vastuuseen kuuluu toiminnan kannattavana pitäminen, jotta voidaan huolehtia muista osa-alueista. Uuteen paahtimeen investointi tuo lisää työpaikkoja. Sosiaaliseen vastuuseen kuuluu ostamisen ja raaka-ainetoimittajien valvonta hyvien tapojen mukaisesti. Ekologisesta vastuusta huolehditaan käyttämällä maakaasua, sijoittamalla paahtimo satamaan ja käyttämällä uutta energiatehokkaampaa tekniikkaa. (Allen 2009.)

9.4 Alko Oy

Suomen valtion kokonaan omistama Alko on itsenäinen osakeyhtiö, joka kuuluu sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonalaan ja valvontaan. Alkon toiminta on säädelty alkoholilaisissa ja -asetuksissa. (Alko 2010.) Alko tuo juomia noin 60 maasta, pääosin Euroopasta, esimerkiksi Espanjasta, Ranskasta, Italiasta ja Saksasta. Lisäksi tuotteita tuodaan Etelä-Afrikasta sekä Pohjois- ja Etelä-Amerikasta, kuten Chilestä ja Argentiinasta. Kasvava tuontikohde on Uusi-Seelanti. Viinejä tuodaan 35 maasta. Haastattelin viinien tuoteryhmäpäällikköä Petri Aaltoa, joka on vastuussa viinien ostotiimistä ja kuluttajalähtöisen viinin kehittämisestä. (Aalto 2010.)

Aalto tuntee Alkon eettiset arvot ja ne ovat yhtenevät hänen omien eettisten arvojensa kanssa. Alkon eettisiä arvoja ovat vastuullisuus, tasapuolisuus, tasa-arvoisuus, tuoteturvallisuus ja ympäristö. Vastuullisuus on vahva perusarvo, koska Alkon tehtävä on pyrkimys minimoida alkoholista suomalaisille aiheutuvia terveyshaittoja. Eettiset arvot ja tavoitteet ovat kattavasti esillä intranetissä ja niitä käydään läpi esimerkiksi henkilöstöinfossa, mutta ne ovat myös vah-

vasti läsnä kaikessa toiminnassa. (Aalto 2010.) Alkon kotisivuilla vastuun osa-alueet on jaettu alkoholipoliittiseen ja sosiaaliseen vastuuseen, ympäristövastuuseen ja taloudelliseen vastuuseen. Alkoholipoliittiseen ja sosiaaliseen vastuuseen kuuluvat muun muassa vastuullinen valikoimaanotto ja vähittäismyynti, tuoteturvallisuus ja laatu, alkoholin kulutuksen aiheuttamien haittojen ennalta ehkäisy, sidosryhmäyhteistyö haittoja vähentävän toiminnan kehittämiseksi sekä vastuu henkilöstöstä, sen työhyvinvoinnista ja osaamisesta. Ympäristövastuuseen kuuluvat pakkausten hyötykäytön jatkuva tehostaminen, kierrättämisen jatkuva tehostaminen muun muassa kuljetuspakkauksissa, kuljetusten tehostaminen ja energiankulutuksen vähentäminen sekä ympäristömyönteisemmän tuotevalikoiman jatkuva kehittäminen. Taloudellisen vastuun kolme kohtaa ovat kustannuksiltaan mahdollisimman tehokas toiminta, korkeatasoinen ja vastuullinen asiakaspalvelu ja laadukas tuotevalikoima koko maan kattavassa myymäläverkostossa sekä olla hyvä ja kattava yhteistyökumppani tavarantoimittajille. (Alko 2010c.)

Tuotteiden alkuperämaa on tiedossa, paitsi niissä tapauksissa, joissa alkuperäksi on merkitty EU. Alkon hankinta eroaa tavallisesta hankinnasta siinä, että yritys ei erikseen ota yhteyttä mihinkään valmistajaan, vaan tekee niin kutsuttuja tuotehakuja. (Aalto 2010.) Alko julkaisee vuosittain ostosuunnitelmansa ja tarjoajat tekevät tarjouksensa. Ostosuunnitelmaa, minkälaisia tuotteita Alko hakee, päivitetään kolmesti vuodessa. (Alko 2010.) Alko tekee spesifioidun tuotehaun, jossa kerrotaan, mitä se haluaa tilata, esimerkiksi Italiasta tiettyyn hintaan. Kuka tahansa voi tehdä tarjouksen ja myydä tiettyä viiniä. Tästä prosessi lähtee käyntiin. Tarjoaja tai tuotteen valmistaja on voinut itse valmistaa viinin tai on voinut hankkia rypäleet viiniin jostakin muualta. Valmistajalla saattaa myös olla oma viinitarha, mutta täydennystä on saatettu hankkia muualta, jolloin Alko ei voi olla tietoinen tuotteen täydellisestä alkuperästä. (Aalto 2010.)

Ympäristöasioihin liittyen Alko kiinnittää huomiota kuljetustavan valintaan, esimerkiksi kauempaa tulevat tuotteet kuljetetaan laivalla. Alkon käyttämät kuljetusliikkeet ovat serfikoituja tai niillä on käytössä jokin ympäristöohjelma. Tuotehaussa Alko voi hakea esimerkiksi luomu- tai Fair Trade -tuotteita, mutta tuotteet valitaan parhaan laadun eli tässä tapauksessa maun mukaan. Tuottajaa tai tehdasta ei valita, vaan raati tekee valinnan, jossa se pisteyttää tuotteet. Tuotehaun voittanut juoma pääsee myyntiin eli mikä tahansa tuote voi tulla valituksi maun perusteella. Järjestelmä ei ole optimaalisin vastuullisen hankinnan kannalta, mutta toisaalta Alkon täytyy olla tasapuolinen kaikkia tuottajia kohtaan eikä alkaa esimerkiksi suosia suurimpia tuottajia, vaikka niillä olisikin enemmän resursseja panostaa esimerkiksi viljelyprosessin eettisyyteen. Siksi valinta tehdään parhaan maun mukaan. Kestävän kehityksen täyttävän eli sustainable tuotteen kuvaukseen ei ole mitta-asteikkoa, joten tuotteita on vaikea verrata. Tuotehaussa voidaan tehdä hakuja pelkästään luomu- tai Fair Trade -tuotteista. Ne voivat saada etulyöntiaseman valinnassa, mutta laadun pitää vastata kriteerejä, jotta tuote tulee valituksi. Vaikka pääkriteeri on tuotteen laatu, Fair Trade- tai luomumerkintä tuo lisäar-

voa tuotteelle. Tuotteet käyvät kilpailun keskenään eikä valmistajalla ole niinkään vaikutusta. Osa tuottajista tekee asioita kestävän kehityksen eteen, joten tällä hetkellä asia on Alkoholiamietinnän alla. (Aalto 2010).

Alkon kotisivuilta löytyy tietoa pohjoismaisten alkoholimonopoliin vuonna 2008 alkaneesta yhteistyöstä eettisyyden parantamiseksi. Yhteistyö on aloitettu, koska asiakkaiden ja kuluttajien vaatimus koko toimitusketjun vastuullisesta toiminnasta kasvaa koko ajan. Aloitteen tarkoituksena on luoda alkoholijuomahankintoihin toiminta- ja seurantaperiaatteet, joilla voidaan vaikuttaa alkoholijuomatoimittajien eettisiin toimintatapoihin sekä kiinnittää huomiota kestävän kehityksen periaatteisiin. Eettisten toimintatapojen käyttöönotto on aikataulutettu vuoteen 2013. Vuoden 2010 tavoitteena on keskustelu ja yhteistyötoimittajien ja alan järjestöjen kanssa sekä koulutus tarpeen mukaan. (Alko 2009.)

Aalto kuvailee eettiseksi tuotteeksi tuotetta, joka ottaa huomioon kokonaisvaltaisesti tuotteen elinkaaren vaikutukset. Eettinen tuote on valmistettu onnellisten ihmisten toimesta YK:n sääntöjen mukaisesti ja myös sosiaalinen vastuu on huomioitu. Alkoholilla sinällään ei ole eettinen tuote, koska se aiheuttaa terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja, mutta Alkon tavoite on pienentää alkoholin haittoja. Alko pyrkii toimimaan eettisesti tuotteen esittelyssä. Esimerkiksi mainonnassa ja myymäläasettelussa pyritään tarjoamaan viiniä ja olutta ensisijaisesti väkeviiniin alkoholijuomiin nähden. Tuotteen eettisyys varmistetaan hakemalla luomu- tai Fair Trade -tuotteita, jotka todistetaan virallisella sertifikaatilla. Toimialasta johtuen eettisyyden varmistamiseen liittyy pieniä ongelmia. Alkon pitäisi olla tasapuolinen kaikkia kohtaan eikä kilpailuneste. Viranomaiset vaativat, ettei kenenkään toimintaa saa vahingoittaa suosimalla esimerkiksi suuresityksiä. Ongelma tiivistyy kysymykseen, miten olla edelleen tasapuolinen, mutta silti valita eettisesti tehtyjä tuotteita. (Aalto 2010.)

Eettisyyteen voidaan toki vaikuttaa, mutta vie aikaa, jotta saadaan kaikkea tyydyttävä ratkaisu ostoehtoihin, jotka tavarantoimittaja täyttää. Se vaatii kysymyspatteriston toimittajille ja auditoinnit riskimaihien. Lyhyemmällä aikataululla eettisyyteen voidaan vaikuttaa luomu- ja fair trade -tuotehaulla. Etelä-Afrikka ja Chile ovat merkittävimmät Fair Trade -markkinat, mutta maantieteellisesti valikoiman pitäisi olla mahdollisimman laajaa. (Aalto 2010.)

Aallon taloudellisella vastuulla on laaja ja kuluttajalähtöinen viinivalikoima, joka sopii suomalaisen kuluttajan tarpeisiin. Ostotoiminnassa hänen täytyy toimia tasapuolisesti eikä voi suosia tai syrjiä ketään, sillä tuotelähtöisyys voittaa alkuperästä huolimatta. Sosiaalisella vastuullaan hänellä on tasa-arvoisuus työyhteisössä eli kaikkien henkilöiden tasa-arvoinen kohtelu. Luomu- ja Fair Trade -tuotehaut kuuluvat osaltaan sosiaaliseen vastuuseen. Aallon ympäristö vastuuseen kuuluvat taas esimerkiksi tuotepakkausten valinta, jolloin voi valita pakkausmateriaalisen esimerkiksi tetran, lapsipullon tai hanapakkauksen, joissa kaikissa on erilainen ympäristökuormitus. Hänen vastuullaan on myös kestävän kehityksen tuotteiden huomioimiseen

suhtautuminen. Lisäksi toimistotyöhön kuuluu Green Office -ajattelu, esimerkiksi mitä tulostaa paperille. (Aalto 2010.)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lähdin ratkaisemaan tutkimusongelmaani miten yrityksen eettiset periaatteet näkyvät sisäänostajan työssä hänen tehdessään hankintoja riskimaista vertailemalla yritysten eettisiä periaatteita tekemiini sisäänostajien haastatteluihin. Halosen eettisiä arvoja ei ole näkyvillä julkisesti esimerkiksi yrityksen kotisivuilla, joten olen tehnyt johtopäätökset haastattelussa saatujen tietojen perusteella. Tarkastelen eettisiä periaatteita taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen vastuun näkökulmasta.

10.1 Taloudellisen vastuun näkökulma

Yrityksen taloudelliseen vastuuseen kuuluu muun muassa palkkojen maksaminen työntekijöille ja osinkojen maksaminen omistajille. Kuten jo aikaisemminkin mainittiin, vain voittoa tuottava yritystoiminta voi säilyä ja tarjota työtä ihmisille. Tämä tuli ilmi Halosen haastattelussa, kun sen taloudelliseen vastuuseen kuuluu tämän hetkisten työpaikkojen säilyttäminen Suomessa. Valikoimapäällikkö Päivi Halonen varmistaa työllään, etteivät työpaikat vähene ainaakaan hankinnan takia. Lisäksi Halosen taloudelliseen vastuuseen kuuluu maksaa tavarantoimittajille se summa, mitä he vaativat. Yritysten taloudelliseen vastuuseen liittyy riskienhallinta. Pauligin taloudellisiin tavoitteisiin kuului raakakahvin riskienhallinta politiikan päivittäminen. Käytännön tasolla tämä voi näkyä esimerkiksi omina auditointeina viljelytiloille, jotka ostopäällikkö Allen kertoo Pauligin aloittavan. Tärkeänä osa sisäänostajan taloudellista vastuuta on tarjota asiakkaille laadukkaita tuotteita sopivaan hintaan, mikä kävi ilmi Inexin ja Alkon haastatteluissa. Inexin vastuullisuusperiaatteisiin kuuluu kilpailukykyisten, mutta laadukkaiden tuotteiden tarjoaminen. Inexin ryhmäpäällikkö Pasasen täytyy löytää hyviä tuotteita ja tehdä kustannustehokkaita hankintoja. Alkon taloudelliseen vastuuseen kuuluu muun muassa laadukas tuotevalikoima koko maan kattavassa myymäläverkostossa. Alkon tuoteryhmäpäällikkö Aallon ostotyössä tämä näkyy tasapuolisuutena viininvalmistajia kohtaan ja tuotteen valitsemisena maun ja laadun perusteella. Yhteenvetona voidaan siis todeta, että hankinnoillaan sisäänostaja vaikuttaa yrityksen tulokseen, joka taas vaikuttaa esimerkiksi työpaikkojen määrään ja tuotteen lopulliseen hintaan.

10.2 Sosiaalisen vastuun näkökulma

Alihankkijoiden, raaka-ainetoimittajien ja urakoitsijoiden toiminnan arviointi on välillistä globaalia sosiaalista vastuuta ja se kuuluu Inexin, Halosen ja Pauligin toimenpiteisiin. Inexin vastuullisuusperiaatteisiin kuuluu eettisesti valmistettujen tuotteiden ja palvelujen tarjoaminen. Inexin hankintaosaston ryhmäpäällikkö Pasanen kertoo, että tavarantoimittajien on täytettävä minimivaatimukset ennen tarjouksen pyytämistä. Näin saadaan karsittua riskitoimittajia jo ennen kuin liikesuhdetta jatketaan. Tällä tavalla Inex pystyy tarjoamaan mahdollisimman eettisesti valmistettuja tuotteita ja palveluita. Halosen sosiaalista vastuuta edustaa yrityksen sisäinen Code of Conduct, joka lähetetään tavarantoimittajille. Valikoimapäällikkö Halonen varmistaa Code of Conductin noudattamisen vieraillemalla alihankintakohteissa ja tarkastamalla siellä tilanteen. Pauligin sosiaalisen vastuun tavoite vuodelle 2009 oli raakakahviostojen alkuperätietojen käsittelyn parantaminen. Haastattelussa Allen kertoo tuntevansa tuotteiden alkuperämaan. Pauligilta pystytään jäljittämään tuotteet kaksi askelta taaksepäin jo lähes kahvinviljelytiloille asti. Alkon sosiaaliseen vastuuseen kuuluu vastuullinen valikoimaanotto ja laatu. Alkon viinien tuoteryhmäpäällikön Petri Aallon työssä se tarkoittaa kahta asiaa. Toisaalta Alkon on huomioitava tasapuolisesti kaikki tarjoajat ja tehtävä tuotteen valinta sen ominaisuuksien perusteella valmistajasta välittämättä. Tällöin voi käydä niin, että epäeettisemmin valmistettu viini läpäisee makutestin paremmin kuin jokin eettisemmissä olosuhteissa valmistettu viini. Tätä ristiriitaa voidaan tasoittaa tekemällä erityisiä luomu- ja Fair Trade -hakuja. Luomustatuksella varustetut viinit ovat etulyöntiasemassa valikoimaanotossa, joten kahdesta yhtä laadukkaasta viinistä luomuviini otetaan valikoimaan.

10.3 Ekologisen vastuun näkökulma

Ympäristöön liittyviä periaatteita Inexillä on useita. Esimerkiksi hankinnoissa otetaan huomioon tuotteen koko elinkaaren aikaiset kustannukset ja ympäristövaikutukset. Inexin periaatteisiin kuuluu energiatehokkuuden parantaminen ja toiminnassa syntyvän jätteen määrän vähentäminen. Pasanen kertoo, että hankinnoissa selvitetään esimerkiksi onko tavarantoimittajalla kirjallinen ympäristöpolitiikka. Koko yrityksen tasolla pyritään huomioimaan ekologinen vastuu esimerkiksi olemalla mukana hankkeessa, jossa mitataan tuotteiden hiilidoksidipäästöjä. Halosen Code of Conduct sisältää kysymyksiä ympäristövastuusta. Lisäksi sen kuuluu noudattaa EU:n kemikaalilainsäädännön REACH-asetuksia, johon on listattu kielletyt aineet. Käytännön työssä Halonen on joutunut esimerkiksi purkamaan sopimuksia, jotka eivät ole edellä mainittuja ympäristövaatteita täyttäneet. Haitallisten aineiden välttäminen kuuluu tuotetuuteen ja on sitä kautta sidoksissa sosiaaliseen vastuuseen. Vaikka yritysvastuun voi helposti jakaa kolmeen osa-alueeseen ja arvioida tekojen seurauksia eri sektoreiden kautta, käytännössä vaikutukset ovat monitahoisempia. Halosen ekologiseen vastuuseen kuuluu valvoa, että ekologisen vastuun vaatimuksia noudatetaan koko hankintaketjussa niin Euroopassa kuin Kaukoidässäkin. Pauligin ympäristötavoitteisiin kuului kartoittaa kuljetusten energiatehokkuutta ja kehityskohteita. Haastattelussa raakakahvin ostopäällikkö kertoo Pauligin käyt-

tävän merikuljetuksia. Alkon ekologiseen vastuun kohtia ovat pakkausten hyötykäytön jatkuva tehostaminen ja kierrättämisen jatkuva tehostaminen muun muassa kuljetuspakkauksissa. Aallon työssä tämä näkyy pakkausten valinnassa, sillä eri pakkausten ympäristökuormitukset ovat erilaisia. Lisäksi hän voi pienentää henkilökohtaista ympäristökuormitustaan toimimalla toimistossaan ympäristöystävällisesti esimerkiksi minimoimalla tulostettavan aineiston määrän.

10.4 Pohdintaa

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millä tavalla yritysten eettiset arvot näkyvät sisäänostajan työssä. Kaikissa haastatteluissa en ehkä onnistunut saamaan riittävän kattavia vastauksia. Olisin voinut kysellä enemmän yleisesti sisäänostajan työstä ja toimenkuvasta. En ole tottunut haastattelujen tekijä, joten vasta muutaman haastattelun jälkeen tuntui, että sain tarpeeksi perusteelliset vastaukset kysymyksiin. Haastattelukokemuksen lisääntyttyä huomasin, minkälaisista asioista minun olisi pitänyt kysellä tarkemmin. Vastaukset olivat joiltakin osin aika samantyyppisiä, mikä kertoo eettisten kriteerien yhtenevyydestä. Tämä selittyy osaksi samalla kulttuuripohjalla, mutta myös tietoisista pyrkimyksistä yhtenäistää yritysten eettisiin kysymyksiin suhtautumista, joiden perusteella on syntynyt monia kansainvälisiä vastuullisuusohjeistoja.

Tutkimuksessani olen keskittynyt tuotteen valmistuksesta aiheutuviin sosiaalisiin ja ekologisiin eettisiin kysymyksiin, mutta en ole huomionnut kattavasti tuotteen jälkiseurauksia. Seuraava tutkimuksen aihe voisikin tarkastella tuotteen koko elinkaarta aina raaka-aineiden hankinnasta tuotteen hävittämiseen. Ympäristövastuuseen liittyisi tuotteen kierrätysmahdollisuudet ja sosiaaliseen vastuuseen taas esimerkiksi tuotteen terveysvaikutukset. Taloudellista vastuuta voisi olla tuotteen hinnan asettaminen. Tutkimuksen tekeminen oli kuitenkin mielenkiintoista, koska sain mahdollisuuden tehdä opinnäytetyötä itseäni kiinnostavasta aiheesta. Samalla se oli haastavaa, koska samasta aiheesta ei löytynyt juurikaan aikaisempaa tutkimusaineistoa, ainakaan opinnäytetyötasolla.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Ahola, V., Kuhlman, I. & Luotio, J. (toim. 2003. Tietojätti. Tietosanakirja A-Ö. 8.painos. Jyväskylä. Gummerus.

Grundström, E. 2002. Alkuperämaa tuntematon. Helsinki: Tammi.

Grundström, E. 2004. Globalisaation portinvartijat. Helsinki: Edita.

Hallamaa, J., Pihlström, S., Pulliainen, U., Salmenkivi, E. & Sihvola, J. 2003. Odysseia. Matka filosofiaan. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Kanninen, V. & Sintonen, M. 2003. Etiikka & talous. Porvoo: WSOY.

Kauppinen, I. 2004. Moraalitalous. Tampere: Vastapaino.

Laurea Fakta 2006. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu.

Rohweder, L. 2004. Yritysvastuu - kestävä kehitystä organisaatiotasolla. Porvoo: WSOY.

Uimonen, M. 2006. Suomalaisen yritysten vapaaehtoinen sosiaalinen vastuu. Helsinki: Hakapaino Oy.

Sähköiset lähteet

Alko 2009. Eettiset periaatteet. Viitattu 25.2.2010.

[http://www.alko.fi/fi/2006ED8F27291174C2257669003185B0/\\$File/Eettiset_periaatteet.pdf](http://www.alko.fi/fi/2006ED8F27291174C2257669003185B0/$File/Eettiset_periaatteet.pdf)

Alko 2010a. Perustietoa Alkosta. Viitattu 23.2.2010. <http://www.alko.fi/alko>

Alko 2010b. Valikoimaan otto - ohje 2010. Viitattu 23.2.2010.

[http://www.alko.fi/fi/73B74956B93AF594C22572A600541F92/\\$File/Valikoimaanotto-ohje_2010.pdf](http://www.alko.fi/fi/73B74956B93AF594C22572A600541F92/$File/Valikoimaanotto-ohje_2010.pdf)

Alko 2010c. Yhteiskuntavastuun visio. Viitattu 4.3.2010.

<http://www.alko.fi/fi/CB76872A45832338C22575AC002AE916?opendocument&src=7,1&expand=8>

BSCI 2008. Risk countries. Viitattu 12.1.2010. <http://www.bsci-eu.org/dl.php?id=10487>

BSCI 2010. Full list of Members. Viitattu 12.1.2010. http://www.bsci-eu.org/data/bsci/memberlogos/Memberlist_BSCI.pdf

Finnish Business & Society 2007. FiBS on vastuullisen yritystoiminnan verkosto. Viitattu 18.1.2010. <http://www.fibsry.fi/content/view/1/410/lang,fi/>

Halonen 2008. Tietoa Halosesta. Viitattu 11.12.2009. <http://www.halonen.net/fi/tietoa+halosesta/>

Helsingin Sanomat 2010. Helsingin Sanomien verkkosivut. Viitattu 21.4.2010.

<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Stockmann+selvitt%C3%A4%C3%A4+alihankkijoidensa+untuvat/1135243254273>

Helsingin Sanomat 2010. Helsingin Sanomien verkkosivut. Viitattu 21.4.2010.
<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Lehti+Suklaateollisuus+katsoo+lapsity%C3%B6voimaa+l%C3%A4pi+sormien/1135245063146>

Helsingin Sanomat 2010. Helsingin Sanomien verkkosivut. Viitattu 21.4.2010.
<http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Luksusmuoti+syntyy+laittomissa+hikipajoissa+Italiassa/1135237378801>

Inex 2009. Inex on osa S-ryhmää. Viitattu 13.4.2010. <http://www.inex.fi/yritys/>

Kesko 2009. Tuonnin valvonta. Viitattu 20.3.2009. <http://www.kesko.fi/index.asp?id=D17D43F73D2E46A9BCEE31B70581525D>

Kesko 2008. Vastuullinen hankinta. Viitattu 9.3.2009. <http://www.kesko.fi/index.asp?id=D17D43F73D2E46A9BCEE31B70581525D>

Office of the High Commissioner for Human Rights 2010. Viitattu 9.4.2010.
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>.

Paulig 2009a. Pauligin yritysraportit: Raportti 2008: Liitteet. Viitattu 13.1.2010.
http://www.paulig.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/paulig/embeds/12810_YV_raportti_2008_liitteet_FI.pdf

Paulig 2009b. Pauligin yritysraportti 2008. Viitattu 22.4.2010. http://www.paulig.fi/yhteiskuntavastuu/corporate_responsibility_report08_fi.html

Rankinen, L. 2004. Riskimaiden tavarantoimittajien työolojen parantaminen BSCI-mallin avulla. Viitattu 12.1.2010. http://www.kauppa.fi/tietoa_kaupasta/toimintaympaeristoe/ympaeristoe/kaupan_ympaeristoseet/vastuullisuus_kaupan_toimialalla/riskimaiden_tavarantoimittajien_tyoeolojen_parantaminen_bsci_mallin_avulla_205

S-ryhmä 2010. S-ryhmän kotisivut. Viitattu 22.4.2010. http://www.s-kanava.fi/getbinary?siteid=1&src=/Pdf-tiedostoja/SOK_Viestinta/Vastuullisuusperiaatteet_20_8_2009_-_lopulliset.pdf

The Body Shop 2005a. Energia. Viitattu 20.3.2009. <http://www.thebodyshop.fi/periaatteet-energia.shtml>

The Body Shop 2005b. Tuotteet ja pakkaukset. Viitattu 20.3.2009.
http://www.thebodyshop.fi/periaatteet-tuotteet_ja_pakkaukset.shtml

Työ- ja elinkeinoministeriö 2008. Yritysten sosiaalinen vastuu. Viitattu 19.1.2010.
http://www.mol.fi/mol/fi/02_tyosuhteet_ja_lait/0181_sosvastuu/index.jsp

Julkaisemattomat lähteet

Aalto, P. 2010. Viinien tuoteryhmäpäällikön haastattelu 23.2.2010. Alko Oy.

Allen, T. 2009. Ostopäällikön haastattelu 21.12.2009. Oy Gustav Paulig Ab.

Halonen, P. 2009. Valikoimapäällikön haastattelu 11.12.2009. Veljekset Halonen Oy.

Pasanen, K. 2009. Ryhmäpäällikön haastattelu 8.12.2009. Inex Partners Oy.

Kuvat	
Kuva 1: Opinnäytetyön käsitteet.....	9
Kuva 2: Yritysvastuun osat.....	13
Kuva 3. S-ryhmän vastuullisuusperiaatteet. S-ryhmä 2010.....	21

Liitteet

Liite 1 Puhelinhaastattelun runko.....	35
--	----

Kyselylomake

Taustakysymykset:

1. Sukupuoli mies nainen
2. Ikä -25 25-44 45-64 65-
3. Koulutus
4. Toimiala
5. Henkilöstö
6. Liikevaihto
7. Työnkuva
8. Työkokemuksenne nykyisessä tai nykyisen kaltaisissa tehtävissä?
 alle vuosi 1-5 vuotta yli 5 vuotta
9. Mistä maista yrityksenne tekee hankintoja?

Eettiset kysymykset:

10. Minkälaisia eettisiä arvoja yrityksellänne on?
11. Millä tavalla yrityksenne eettisistä arvoista viestitään (esim. missä ne ovat näkyvillä?)
12. Tunnetteko yrityksenne eettiset arvot?
 kyllä en osittain
13. Ovatko omat eettiset arvonne yhtenevät yrityksenne arvojen kanssa?
 kyllä ei osittain
14. Tunnetteko tuotteidenne alkuperämaan?
 kyllä en osittain
15. Tiedättekö missä yrityksessä tuotteenne on valmistettu?
 kyllä en osittain
16. Millä tavalla otatte selvää tuotteidenne hankintaketjusta ja alkuperästä?
17. Kuvailkaa esimerkein, minkälaisia eettisiä kysymyksiä tai ongelmia olette kohdanneet tehdessänne hankintoja (ulkomailta) ja minkälaisiin ratkaisuihin olette päätyneet?
- a) Ympäristöasioihin liittyen (esim. tuotteiden kuljetustavan ja tuotantotehtaan valinnassa tai eläinoikeusasioissa)
- b) Sosiaaliseen vastuuseen liittyen (esim. tuotteen valmistaneeseen henkilöön)
- c) Muihin eettisiin kysymyksiin liittyen
18. Millainen on mielestänne eettinen tuote?
19. Ovatko yrityksenne tuotteet mielestänne eettisiä?
20. Millä tavalla varmistatte tuotteidenne eettisyyden?
21. Kuinka paljon ja millä tavalla voitte mielestänne vaikuttaa yrityksenne tuotteiden eettisyyteen?

22. Miten kuvailisitte

- a) taloudellista vastuutanne
- b) sosiaalista vastuutanne
- c) ekologista vastuutanne työssänne yrityksessänne?